„Чешката" следа в българската архитектура

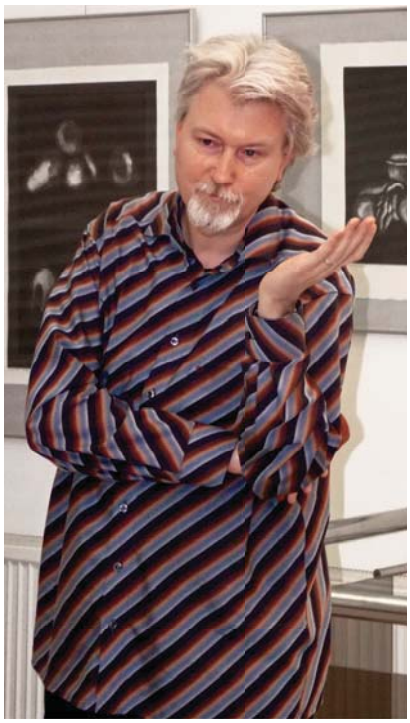

На 26 февруари, Българският културен институт, съвместно с Чешката телевизия, организира прожекция на епизодите „Йозеф Вацлав Шнитер" и „През Шипка до Варна", заснети в България през 2012 г. и още неизлъчвани в Чехия. Режисьор е Радован Липус, който е и съавтор на сценария заедно с Давид Вавра, продуцирани от Чешката телевизия. „Българските" епизоди са общо четири, като първите два са озаглавени: „Семейство Прошек" и „Адолф Вацлав Коларж". Авторите решават да тръгнат по пътя на популярните за чешките туристи дестинации в родината ни и откриват, че много чехи са оставили по тези места забележителни следи.

Документалистите стават популярни с цикъла от филми „Забележителни градове", който има голям успех след излъчването си по Чешката телевизия. В 66 части те представят интересни архитектурни бисери в Чехия. Продължение на тази идея е проектът „Забележителни следи", проследяващ историята на чешки архитекти и съдбата на обектите им в чужбина. След заснемането на епизоди в Босна и Херцеговина, Словения и Япония, през юни и юли 2012 г., екипът се отправя към България и с помощта на Чешкия културен център успява да снима четирисериен цикъл за известните личности: Прошек, Либор Байер, братя Шкорпил, Й. Шнитер, А. Коларж и др.

Прожекцията на двата документални епизода бе посрещната с много голям интерес, както от нашите сънародници, така и от чехите, залата на БКИ беше пълна до крен предел. Режисьорът Радован Липус лично представи новите документални филми, присъстваха и членовете на екипа му. В топла приятелска атмосфера, авторът разказа за любопитните моменти, свързани с реализацията на лентите – кой изпълнява ролята на развълнувания и недоверчив българин, как прохладните черноморски вълни са накарали целия работен щаб да се потопи в тях, оставяйки камерата да снима сама.

Всеки от филмите е с времетраене 27 минути, направени са с хубаво чувство за хумор, на места с лека ирония и самоирония, музикалният фон е съставен предимно от българска народна музика, подбрана със сърцето, „екскурзоводът" е облечен с българска народна носия, не липсва и паралел с модерната градска среда, с делото на съвременните български архитекти, както и поклон пред красотата на българската природа, възхищение от древната история на много български градове.

Знаели ли сте, скъпи читатели, защото аз не, че първите урбанистични планове на София и Пловдив са дело на чешки архитекти, че в столицата ни и до днес се използват два „чешки" моста, че сградата на Министерството на правосъдието е проектирана от чех? Но да се запътим към Пловдив, чиято архитектура е неразривно свързана с делото и съдбата на Йозеф Шнитер, на когото е посветен и един от епизодите. Пристига в града след Освобождението и проектира с много любов и всеотдайност

камбанарията на църквата „Света Богородица", обществени и частни сгради, работи дори без заплащане, вдъхновен от красотата на Пловдив. Умира нелепо след участието си в акция за спасяването на пловдивския водопровод, застрашен от пролетното снеготопене. Днес някои от неговите сгради са реставрирани и запазени в автентичния им вид, но други, за съжаление, са претърпели ужасяващи превъплъщения. Ние, българите, обикновено почитаме и помним имената на личностите, помагали в градежа на нова България, затова доста необичаен ми се стори фактът, че в Пловдив все още няма паметник на Йозеф Шнитер, а неговият бронзов бюст от години отлежава в ателието на пловдивски скулптор и не се знае кога ще види бял свят.

Вторият документален епизод „През Шипка до Варна" е посветен не само на чешките архитекти, но и на чехи с други професии, оставили незаличими следи в новата българска история. Филмът повежда зрителите към различни географски обекти – първият е историческият връх Шипка, където и чешки доброволци са се сражавали за свободата на България, а храм-паметникът в град Шипка е проектиран от чешки архитект. Не особено приятна е картината на руините на връх Бузлуджа – жалки остатъци от импозантния социалистически паметник. Стълбите във вътрешността на сградата са били от чешки кристал, направени от чешки майстор, разбира се, сега от тях няма и следа. Следваща спирка от „пътуването" е Стара Загора – град с древна история, който обаче бива опожарен от отстъпващите османски войски по време на Руско-турската освободителна война. Новата му улична система е проектирана от чешкия архитект Либор Байер и се е запазила и до днес. Откриването пък на първата българска столица Плиска дължим на археолозите – братя Шкорпил. Авторите на лентата със задоволство констатират, че признателният български народ помни имената на двамата братя и дори името на село близо до Варна носи тяхното име – Шкорпиловци. Документалната лента не пропуска Архитектурно-етнографския музей „Етър", където се появява образът на недоверчивия българин. Той подлага на съмнение надеждата на документалистите, че ще открият навсякъде съхранените „забележителни следи". И действително – в Габрово не е останало нищо от богаташките, подобни на замъци, частни домове. На тяхно място – само бурени и запустение.

Естествено не е възможно да бъде пропусната любимата на чешките туристи дестинация – българското Черноморие. Именно на плажа в Албена целият снимачен екип се потапя в морето, не издържал на изкушението и лятната жега. Албена е проектирана от българския архитект Николай Ненов, но „чешката следа" не е изгубена, защото Н. Ненов е завършил архитектура (познайте къде!) – в Прага, разбира се.

След края на прожекцията зрителите имаха възможност да зададат своите въпроси на режисьора Радован Липус. Той търпеливо отговоряше, подчертавайки, че чешките архитекти са оставили значително по мащабите си дело на Балканите. Рекордьор в това отношение е Сараево, Босна, където 80% от основните сгради са проектирани от чехи. Всяка страна знае имената на „своите" чешки архитекти и ги цени, но е тъжно, че в Чехия това не се известно.
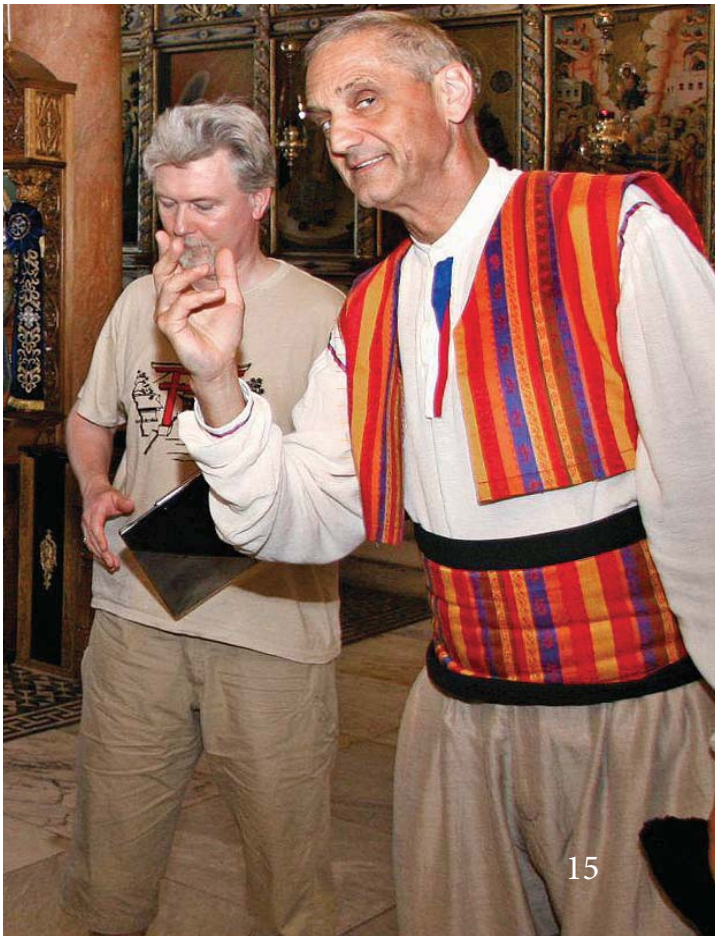
Вероятно въпросите щяха да продължат, но господин Липус шеговито попита дали е на път хубавото българско вино и така даде възможност вечерта да продължи в неформална, но не по-малко приятна атмосфера. ◆